

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь—бакалавр

на тему: **«Ставлення до ЛГБТ+ людей в Україні після ескалації
російської агресії: сприйняття та досвіди ЛГБТ+ молоді міста Києва»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

спеціальності 054 «Соціологія»

Лозова Людмила Іванівна

Наукова керівниця: Чушак Надія
Ярославівна, старша викладачка

Рецензентка:

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2021 р.

Київ—2023

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛГБТ+ ЛЮДЕЙ.....	5
1.1. Поняття та класифікація.....	
1.1.1. Поняття та класифікація гомофобії, сексуальних упереджень, гетеросексизму.....	5
1.1.2. Поняття та класифікація трансфобії.....	9
1.2. Кореляційні зв'язки з негативним та позитивним ставленням до ЛГБТ+ людей.....	13
1.3. Прояви насилля, дискримінації, мотивованих гомофобією в Україні.....	16
РОЗДІЛ 2. ДОСВІД СТАВЛЕННЯ У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ЛГБТ+ МОЛОДІ МІСТА КИЄВА.....	23
2.1. Методологія дослідження.....	23
2.2. Класифікація ставлення до ЛГБТ+ молоді.....	25
2.3. Сприйняття ставлення до і після початку повномасштабної війни ЛГБТ+молоддю.....	30
2.4. Труднощі та потреби ЛГБТ+людей під час війни.....	33
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38
ДОДАТОК А Гайд проведення інтерв'ю з ЛГБТ+молоддю Києва.....	40
ДОДАТОК Б Транскрипт інтерв'ю з ЛГБТ+респондентом.....	43

Вступ

З початку 2022 року в українському законодавстві, що стосується захисту прав та інтересів ЛГБТК людей, не відбулося суттєвих змін. ЛГБТК українці повною мірою беруть участь в опорі російській агресії, але позбавлені фундаментального права людини на повагу та захист свого сімейного життя.

Тема сексуальності та гендерної ідентичності останнім часом все частіше піднімається та обговорюється в науковій літературі та публікаціях ЗМІ. Нові соціологічні дослідження показали, що ставлення до ЛГБТ+ людей в українському суспільстві покращилося за останні роки і опозиція рівності їх прав стала меншістю. Завдяки євроінтеграційним процесам України можна сподіватися на подальший прогрес у демократизації суспільства щодо гендерних питань.

Однак проблеми ЛГБТ+ людей, не зникли, до них додалися і нові після початку повномасштабного російського вторгнення. Правозахисним ЛГБТ+Центром “Наш світ” було зафіксовано 105 випадків дій на ґрунті гомофобії, трансфобії, дискримінації в Україні за 2022-ий рік. Серед них численні випадки неналежної та дискримінаційної поведінки з боку поліції, ЗСУ і представників Територіальної оборони при перевірці документів й особистих речей ЛГБТ+ людей на блокпостах, що часто супроводжується актами насильства та іншими порушеннями прав ЛГБТК людей. Тим часом міжнародною правозахисною неурядовою організацією Freedom House було виявлено 39 дій на ґрунті гомофобії або трансфобії та мову ворожнечі, тоді як 22 з них – злочини ненависті, 17 – інциденти ненависті, 3 – вияви мови ворожнечі.

Об’єктом дослідження ЛГБТ+ люди віком 18-25 років міста Києва.

Предметом дослідження є сприйняття ставлення до ЛГБТ+ людей та досвіди ЛГБТ+ молоді міста Києва.

Мета дослідження – з'ясувати як ЛГБТ+ молодь міста Києва сприймає ставлення до себе після ескалації російської агресії.

Завданнями дослідження є:

- 1) Визначити теоретичні підходи до вивчення ставлення до ЛГБТ+ людей.
- 2) Типізувати ставлення до ЛГБТ+ людей.
- 3) Узагальнити дослідження ставлення до ЛГБТ+ молоді в Україні до початку повномасштабної війни.
- 4) Типізувати досвіди ЛГБТ+ молоді міста Києва після ескалації російської агресії
- 5) Охарактеризувати сприйняття ЛГБТ+ молоддю міста Києва ставлення до них після початку повномасштабного російського вторгнення.

Теоретико-методологічний підхід: інтерпретативний методологічний підхід

Емпірична база: напівструктуровані інтерв'ю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛГБТ+ ЛЮДЕЙ

1.1 Поняття та класифікація

1.1.1. Поняття та класифікація гомофобії, сексуальних упереджень, гетеросексизму

Люди з негетеросексуальною орієнтацією вже давно піддаються стигматизації. Однак із розквітом ЛГБТ+-політичного руху наприкінці 1960-х років засудження гомосексуальності як аморальної, злочинної та хворобливої стало предметом все більшої уваги. Американський психолог Джордж Вайнберг вважається автором терміну «гомофобія», який вперше вжив вказане поняття у 1971 р. у статті під назвою «Words for the New Culture». Наступного року він детально виклав власну психопатологічну гіпотезу гомофобії у книзі «Society and the Healthy Homosexual», що полягає в тому що, саме страх і заздрість є причинами негативного ставлення до гомосексуальності.

Тим часом гомосексуальність вважалася психічним захворюванням і була додана до офіційного списку психічних захворювань Американською психіатричною асоціацією (DSM-1) у 1952 році. Визначення гомосексуальності як патології призвело до масових проявів гомофобії в 1950-х роках у США, більш відомої як «маккартистська демонологія». Саме ці резонансні події викликали сумніви в правдивості існуючих підходів до пояснення гомосексуальності. Згодом відбувся перехід до теорій соціального конструювання сексуальності. А численні емпіричні дослідження спростували думку про те, що гомосексуальність є психічним розладом. Коли в 1973 році Американська психіатрична асоціація відмовилася від гомосексуальності як психіатричного діагнозу, питання

про те, чому деякі гетеросексуали мають різко негативне ставлення до гомосексуалів, почало отримувати серйозну наукову увагу.

The American Heritage Dictionary (видання 1992 р.) визначає гомофобію як «відразу до геїв чи гомосексуалів або їхнього способу життя чи культури» та «поведінку чи вчинок, заснований на цій відразі». Інші визначення ідентифікують гомофобію як ірраціональний страх гомосексуальності. Приблизно в той же час гетеросексизм почав використовуватися як термін, аналогічний сексизму та расизму, описуючи ідеологічну систему, яка заперечує, принижує та стигматизує будь-яку не гетеросексуальну форму поведінки, ідентичності, стосунків або спільноти (Герек, 1990).

Хоча використання цих двох слів не є однаковим: гомофобія зазвичай використовується для опису індивідуальних установок і поведінки, тоді як гетеросексизм стосується ідеологій суспільного рівня та моделей інституціоналізованого гноблення негетеросексуальних людей.

Привернувши увагу громадськості та науки до ворожості, зверненої на гомосексуалів, створення цих термінів стало переломним моментом. Тим не менш, вони мають важливі обмеження.

Критики зауважили, що термін “гомофобія” є проблематичною принаймні з двох причин.

По-перше, емпіричні дослідження не вказують на те, що негативне ставлення до негетеросексуалів можна вважати фобією в клінічному сенсі. Дані свідчать про те, що багато гетеросексуалів, які виражають ворожість до геїв і лесбійок, не виявляють фізіологічних реакцій на гомосексуальність, які асоціюються з іншими фобіями (Shields & Harriman, 1984).

По-друге, використання терміну “гомофобія” означає, що упередження проти гомосексуалів є більш індивідуального, клінічного характеру, а не соціальним явищем, яке корениться в культурних

ідеологіях і міжгрупових відносинах. Крім того, фобія зазвичай сприймається як дисфункціональна і неприємна. Проте упередження проти гомосексуалів часто є дуже функціональним для гетеросексуалів, які його виявляють.

У своїй статті "Гомофобія" соціолог Дуглас Кімел (Kimmel,). зазначає, що термін "гомофобія" часто піддається критиці через свій зв'язок з патологією, оскільки передбачає патологічний ступінь страху, але Кімел визнає, що цей термін все ж містить випадки справжньої фобії перед гомосексуальністю. Переважно характеризується надмірною пильністю, униканням будь-яких контактів з ЛГБТ+ людьми і переживанням щодо сексуальної орієнтації інших тощо.

Згідно з Дугласом Кімелом, гомофобія є формою упередження, що проявляється як "антипатія до людей, які вважаються геями чи лесбійками або відхиляються від гендерних стереотипів у спосіб, що передбачає одностатеву сексуальну орієнтацію" (Kimmel, 2004, p. 209). До того ж, гомофобія часто пов'язана з насиллям та переслідуванням, особливо яскраво виражена в культурах з гетеросексуальними цінностями. Кімел вважає, що упередження щодо одностатевих стосунків найбільше поширене серед чоловіків.

На думку Х. М. Герека та К. А. Маклемора, несприятливе ставлення гетеросексуалів до сексуальних меншин більш доцільно визначити як сексуальні упередження, а не як гомофобію. Дослідники концептуалізували сексуальні упередження як негативне ставлення до сексуальної поведінки, зокрема до одностатевої та бісексуальної орієнтації, а також до ЛГБТ+ людей в цілому.

Як і інші типи упереджень, сексуальні упередження мають три основні особливості:

- Це ставлення (тобто оцінка чи судження).

- Спрямовані на соціальну групу та її членів.
- Негативні, містять ворожість або неприязнь.

Концептуалізація негативного ставлення гетеросексуалів до гомосексуальності та бісексуальності як сексуального упередження, а не гомофобії, має кілька переваг.

По-перше, сексуальне упередження є описовим терміном. На відміну від гомофобії, воно не містить апріорних припущень щодо походження, динаміки та глибинних мотивів антигейського ставлення.

По-друге, цей термін чітко пов'язує вивчення ворожості до геїв із багатою традицією соціально-психологічних досліджень упереджень.

По-третє, використання конструкту сексуальних упереджень не вимагає оціночних суджень про те, що антигейське ставлення за своєю суттю є ірраціональним або злим.

В 2002 році Мелані Моррісон і Тодд Моррісон запропонували концепцію модерної гомонегативності. Ця концепція базується на переконанні, що 1) геї та лесбійки вимагають непотрібних соціальних змін, 2) упередження та дискримінація залишилися в минулому, 3) геї та лесбійки надмірно підкреслюють свою сексуальність, тому вони стають відповідальними за власну маргіналізацію.

Підбиваючи підсумки, в сучасному науковому дискурсі існує багато слів, які використовуються для опису дискримінації та упередження до людей на основі їхньої гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації. Дане дослідження розглядає гомофобію з культурної точки зору, як викладено Гарфінкелем Е. і Морін С. Це тлумачення гомофобії визначає її як форму дискримінації, спрямовану проти осіб, які ідентифікують себе як геї, лесбійки, бісексуали, трансгендерні люди, або будь-кого, хто не відповідає суспільним гендерним нормам, особливо тих, хто має одностатеву сексуальну орієнтацію.

1.1.2. Поняття та класифікація трансфобії

Основний принцип, який лежить в основі будь-якої трансфобії, - це відмова від трансгендерної ідентичності та відмова визнати, що вона може бути реальною чи дійсною.

Термін трансфобія вперше був використаний в англійській мові для опису ворожої реакції на людей, яких сприймають як «транс», термін, який зазвичай використовується для опису людей, чії власні позначення статі не залежать від їхньої визначеної статі або від адміністративної категорії статі, зазначеної при їх оригінальному свідоцтві про народження. «Транс» також використовувався для опису людей, чії характеристики та поведінка відрізняються від очікуваних гендерних норм у певному контексті. Префікс «транс-» латиною означає «навпроти». Суфікс «-фобія» походить від грецького слова *phobos*, що означає страх. У психіатрії «-фобія» використовується для опису сильного страху, який вважається необґрунтованим або розглядається як патологічний.

Концепція трансфобії є адаптацією концепції «гомофобії», і, подібно до гомофобії, трансфобія спочатку розглядалася як ірраціональна внутрішньопсихічна реакція страху й огиди до людей, які не відповідають гендерним нормам і очікуванням свого суспільства (Hill 2002). Дослідження показують, що трансфобія може призвести до насилля та дискримінаційного поводження з причин, унікальних для передбачуваної статі людини.

Дослідники використовували концепцію трансфобії, щоб перемістити професійний дискурс з фокусу на те, чому існують «транс-люди», напрямок дослідження, який іноді називають «проблемою транссексуалів», на зосередження на тому, чому існує дискримінаційна

реакція на транс-людей і небінарних людей. Це дозволило кинути виклик негативним поглядам на «транслюдей» і викрити ворожі та явні форми дискримінаційної поведінки, які вони відчують. Таким чином, термін трансфобія використовувався як антирепресивний лінгвістичний засіб для нового визначення «проблеми транссексуалів». Трансфобія використовується в масовій культурі та багатьма транс-активістами як неточний ярлик для будь-якого поганого поводження з людьми, яких вважають «транс». Результати дослідження трансфобії сприяли розробці втручань для зменшення дискримінації та усунення ворожого ставлення.

Хілл і Віллоубі (2005) були першими, хто розробив і підтвердив шкалу для вимірювання трансфобії. Їхня шкала трансфобії включає елементи, які включають емоційні реакції (наприклад, страх і відраза) і фізичні реакції (наприклад, переслідування та дискримінація). Незважаючи на те, що деякі дослідники виявили обмеження, такі як відсутність дискримінантної валідності з показниками гомофобії (див. Nagoshi та ін. 2008), шкала широко використовується і приймається як надійний показник «упередженості проти транссексуалів».

Нагоші та ін. (2008) включили ширші концепції соціальних упереджень при розробці своєї шкали трансфобії. У фінальній версії шкали Нагоші та ін. всі пункти завантажувалися за одним фактором, що вказувало на хорошу надійність між пунктами. Шкала корелювала з мірою гомофобії, але були виявлені відмінності між гомофобією та трансфобією, коли порівнювали шкали з відповідями людей щодо показників дотримання соціальних норм щодо гендерних ролей. Прихильність жінок до традиційних гендерних ролей була сильнішим провісником трансфобії, ніж гомофобії. Навпаки, прихильність чоловіків до традиційних гендерних ролей однаково передбачала трансфобію та гомофобію.

Фактори індивідуальних відмінностей, які сильно корелюють із трансфобією та упередженнями щодо транс-трансгендерів, включають: обмежений контакт із «транслюдьми» (King, Winter, and Webster 2009), ідентифікацію себе як чоловіка (Hill and Willoughby 2005; Nagoshi et al. 2008; King, Winter, and Webster 2009; Willoughby et al. 2010), низька самооцінка (Willoughby et al. 2010), релігійний фундаменталізм (Nagoshi et al. 2008; Willoughby et al. 2010), авторитарні переконання (Willoughby et al. 2010), его-захист (Willoughby та ін. 2010) і моральний догматизм (Willoughby та ін. 2010).

Деякі критики концепції трансфобії висловлюють занепокоєння, що дослідження, в яких використовується ця концепція, можуть підірвати рівність, уособлюючи новий гендерний есенціалізм, який просто переходить від попереднього бінарного типу «жінка/чоловік» до бінарного типу «трансгендер/цисгендер» (Ansara and Hegarty 2013). Концепція трансфобії неправильно припускає, що людей можна чітко класифікувати як «трансгендерних людей» або «цисгендерних людей». Деякі автори (наприклад, Ansara 2012; Ansara and Hegarty 2012; Blumer, Ansara, and Watson 2013) описали поняття «транс» і, отже, трансфобію як етноцентричне через невизнання культурно специфічних гендерів (наприклад, Kathoey, Kinnar, Bissu).). Акцент на категорії «транслюди» в дослідженнях трансфобії також формує професійний дискурс таким чином, що виключає дискримінаційні підходи до інтерсексуальних людей і людей з інвалідністю.

Трансфобія не стосується доброзичливих і ненавмисних форм диференційованого ставлення. У міру того як дослідження расизму відійшли від вивчення явних упереджень до прихованих упереджень, а дослідження сексуальності перемістилися від вивчення гомофобії до

гетеросексизму, деякі дослідники також почали відходити від рамок трансфобії до дослідження цисгендеризм.

На початку 1950-их років Крістін Йоргенсен поїхала до Данії, щоб отримати експериментальну хірургічну операцію підтвердження статі, чим привернула увагу до інших трансгендерних людей та до методів лікування, які вони шукали. До 1975 року в клініках Сполучених Штатів існували добре налагоджені практики та протоколи гормональних та хірургічних процедур.

Тих, хто цікавився цією операцією, часто вважали “божевільними” або “диваками” самі професіонали, до яких вони зверталися. «Здавалося, що психоаналітики завжди були насторожені», — пише спеціаліст з історії статі та гендеру Баррі Рей про 1960-ті та 1970-ті роки, тоді як інші «експерти просто вороже ставилися до всього поняття транссексуальності» (B. Reay, 2014).

«Недовіра до пацієнтів існувала майже з самого початку», — пише Рей. Він цитує соціолога Гарольда Гарфінкеля, який у 1967 році опублікував «класичне дослідження» «сумнозвісного випадку», відомого як Агнес. «Пристрої управління» Агнес для обдурювання професіоналів, таких як Гарфінкель, включали «проникливість, обдуманість, майстерність, навчання, репетиції, рефлексивність, тестування, відгук».

«Тож навіть ті, кого можна вважати найбільш чуйними, враховуючи їхній досвід і завантаженість справами, все одно можуть виявляти почуття зневаги», — зазначає Рей. Джон Мані, співредактор піонерської книги *Transsexualism and Sex Reassignment* (1969), також писав, що трансгендерні люди були «підступними, вимогливими та маніпулятивними» і «можливо, також нездатними любити».

Автор іншого дослідження, опублікованого в 1983 році, на основі п'ятдесяти пацієнтів клініки гендерної ідентичності Case Western Reserve,

стверджував, що транс-чоловіки страждають від «глибокого психічного розладу». Рей наводить більше прикладів того, як «моральне судження постійно проникало в діагностичну класифікацію».

Перевіряючи терапевтичні підходи, Рей знайшов літературу про практики, які використовуються щодо «претранссексуалів», тобто дітей. Серед них була терапія, «яка визначила маскулітність у термінах фантазій про побиття, тортури та зґвалтування жінок і яка розглядала культивування таких уяв як прогрес» для «жіночого» хлопчика. «Гендерна логіка, що стоїть за такими втручаннями, тепер виглядає як помилковою, так і небезпечною, особливо коли йдеться про дуже молодих».

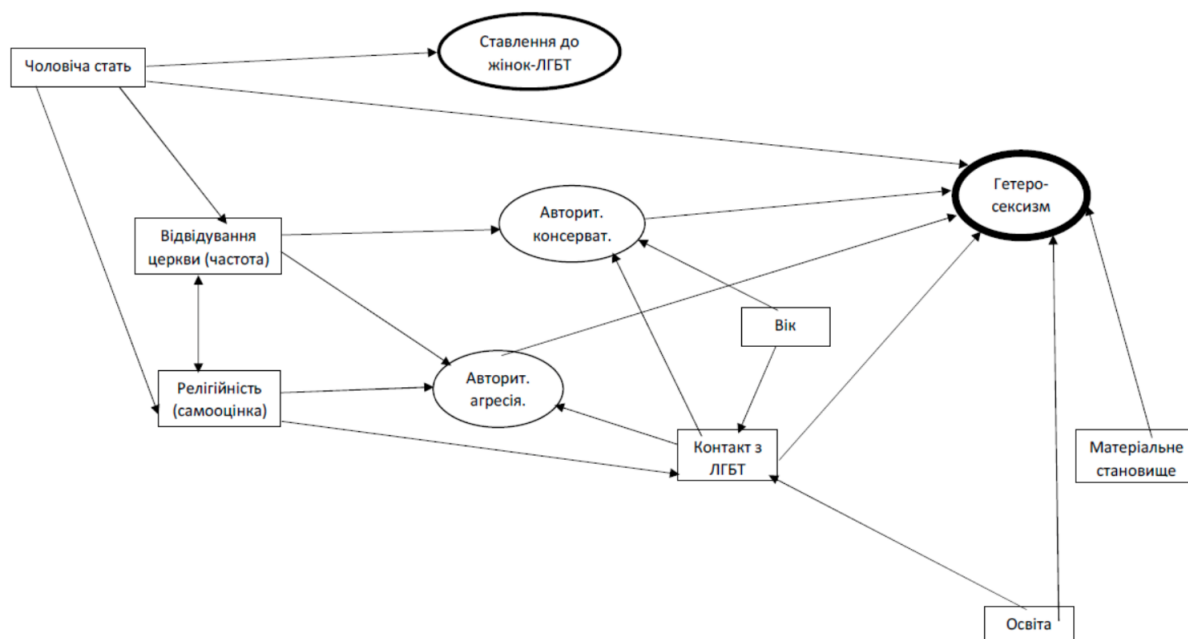
Професійна критика транссексуальності є в медичній, психіатричній та соціологічній літературі того часу. Це проливає, стверджує Рей, «досить негативне світло на психіатричну та хірургічну практику США в 1960-х і 1970-х роках».

У редакції «Діагностичного та статистичного посібника з психічних розладів» 1987 року Американська психіатрична асоціація додала «розлад гендерної ідентичності» як класифікацію трансгендерних людей.

1.2. Кореляційні зв'язки з негативним та позитивним ставленням до ЛГБТ+ людей

Є два типи ставлень серед найбільш традиційних виразів: з одного боку, моральне засудження та патологізація гомосексуальності; а з іншого боку, класичне традиційне упередження, тобто неприйняття або уникнення взаємодії з лесбійками та геями в кількох контекстах і соціальних ролях, яке пов'язане з проявом негативних емоцій щодо цієї групи населення.

Схема 1

Шестаковський О. П. у своїй роботі “Структура й чинники сексуальних упереджень в Україні: дослідження ставлень до ЛГБТ” установив схему чинників, що пов’язані з гетеросексизмом (схема 1).

З гетеросексистськими упередженнями пов’язаний вищий рівень правого авторитаризму і два його виміри агресія та консерватизм. Поєднання таких рис як: прагнення збереження усталеного порядку речей і способу життя; ворожого ставлення до девіацій; надмірна повага до сильної влади, - пояснює зв’язок гетеросексизму з релігійністю.

Найсильнішим чинником, що пов’язаний зі зниженим гетеросексизмом, є позитивний досвід контактування з ЛГБТ+.

Також були виділені зв’язки з соціально-демографічними ознаками:

- Респонденти чоловічої статі проявили вищий рівень гетеросексизму.
- В молодших осіб нижчий рівень гетеросексизму, що можна пояснити нижчим рівнем консерватизму в них і більшим досвідом контактування з ЛГБТК людьми.

- Відсутність вищої освіти (не обов'язково повної) передбачає вищу упередженість до ЛГБТК людей.

- Люди з кращим матеріальним станом мають краще ставлення до ЛГБТК і їхніх прав.

Також дослідження «Психологічні особливості гомофобії у молодіжному середовищі» Свідерської Г. М., Гнап А. А. 2020 року виявило, що негативні уявлення про гомосексуальних людей як і упереджене ставлення до них формується не через власний досвід, а через відсутність належної освіти в галузі гендерної психології, стереотипне мислення та брак достовірної інформації про ЛГБТ+ людей.

В американському дослідженні “Degrees of Acceptance: Variation in Public Attitudes toward Segments of the LGBT Community” респонденти опитування в середньому висловлювали тепліші почуття до геїв і лесбійок порівняно з трансгендерними людьми. Більше того, громадськість менш схильна підтримувати захист від дискримінації трансгендерних людей порівняно з геями та лесбійками. Особистий контакт мав значний вплив на оцінки обох груп, але респонденти набагато частіше повідомляли про знайомство з геями та лесбійками. Оскільки лише 0,58% дорослих у Сполучених Штатах ідентифікують себе як трансгендерних людей (Flores та ін. 2016), ймовірність особистого контакту є відносно невеликою та є перешкодою для ЛГБТ-активістів, які відстоюють права трансгендерних людей. Посилюючи цю асиметричну модель, позитивний вплив міжособистісного контакту не поширювався на підтримку захисту від їх дискримінації. Ці висновки підкреслюють важливість підвищення видимості трансгендерної спільноти.

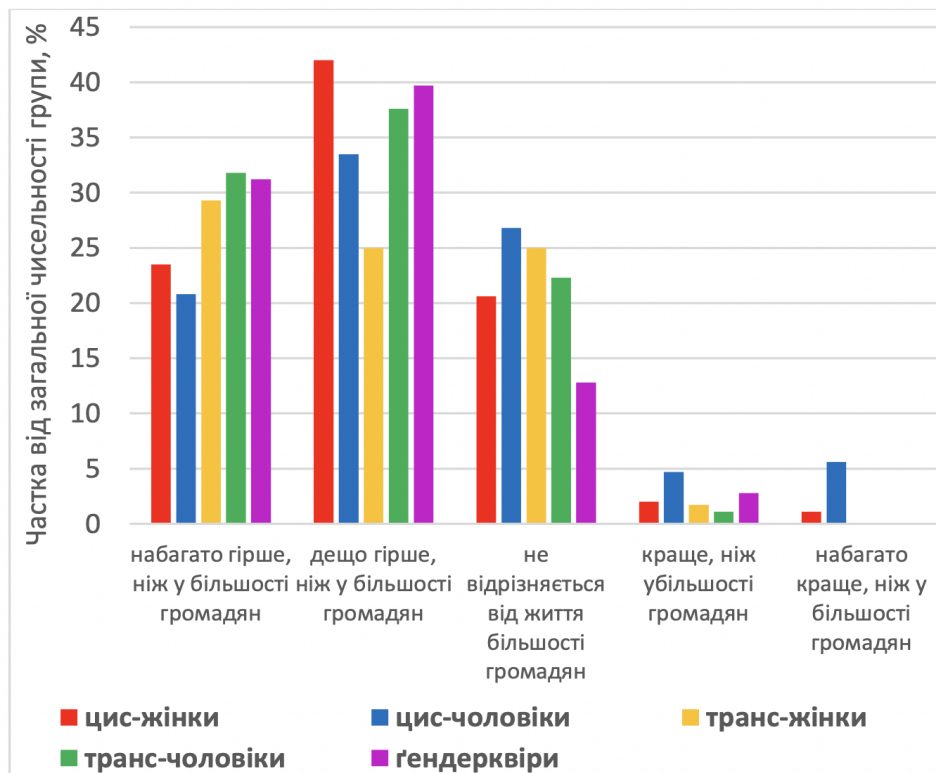
Потенційне пояснення розриву в оцінках сексуальних меншин і трансгендерних людей зосереджується на концепціях, пов'язаних з когнітивною послідовністю. Деякі люди обмежені когнітивними структурами або системами переконань, такими як ідеологія та

релігійність (Converse 1964; Peffley and Hurwitz 1985; Wilcox 1990). Ці когнітивні структури часто включають абстрактні поняття, такі як принципи чи переконання, які люди застосовують до низки проблем, щоб створити, здавалося б, послідовний набір ставлень (Campbell та ін. 1960; Luskin 1987). Змінні, пов'язані з когнітивною послідовністю, були важливими детермінантами відмінностей у ставленнях. Ідеологи на обох кінцях політичного спектру продемонстрували високу послідовність у ставленні в групах як і найбільш релігійні респонденти.

Хоча ставлення до геїв і лесбійок останнім часом стає все більш позитивним, почуття до трансгендерних людей залишаються холодними. Особистий контакт сприяв зміні ставлення до геїв і лесбійок, але аналіз показує, що це не так же ефективно впливає на ставлення до трансгендерних людей (Daniel C. Lewis та ін., 2017).

1.3 Прояви насилля, дискримінації, мотивованих гомофобією в Україні

Рисунок 1. Як оцінюють респонденти життя українських ЛГБТ.

У 2017 році ЛГБТ-правозахисний центр «Наш світ» провів дослідження, у якому учасникам пропонувалося оцінити якість життя ЛГБТ-спільноти порівняно з іншими громадянами країни. Хоча судження такого характеру не є надійним індикатором реальної ситуації, вони дають зрозуміти настрої ЛГБТ-індивідів у нашому суспільстві (див. рис. 2). Більшість відповідей були варіаціями «набагато гірше, ніж...» або «дещо гірше, ніж більшість громадян». Цисгендерні жінки, трансгендерні чоловіки та групи гендерквір відповіли з частотою від 65% до 70%, тоді як трансгендерні жінки та цисгендерні чоловіки відповіли трохи більше 50%. Єдина група з іншим ставленням – гендерквіри, з яких лише 12,8% вважають, що їхнє життя нічим не відрізняється від життя більшості громадян. Близько чверті респондентів обрали таку відповідь. Цисгендерні чоловіки були найбільш оптимістичними: трохи більше 10% вважали, що їх життя краще або набагато краще, ніж у більшості громадян.

Згідно з опитуваннями Pew Research Center 2019 року, в Україні 69% респондентів сказали, що суспільство не повинно сприймати гомосексуальність, тоді як 14% сказали, що суспільство повинно сприймати гомосексуальність. У такому середовищі активісти стикалися з погрозами та нападами. У звіті “Ukraine Events of 2021” Human Rights Watch повідомляли про «різке збільшення нападів на ЛГБТ, активістів боротьби з корупцією та прав жінок з боку ультраправих груп» у першій половині 2021 року.

Згідно зі звітом правозахисного ЛГБТК Центру "Наш світ", у 2021 році кількість дій, скоєних на ґрунті гомофобії і трансфобії-62. 36 з них - злочини ненависті, 23 – інциденти на ґрунті ненависті, 4 – прояви мови ворожнечі (див. таблицю 1). За січень-серпень 2022 року найбільша кількість випадків (60) стосується дій на ґрунті гомофобії та трансфобії. 37 з них можна визначити як злочини ненависті, 23 – інциденти ненависті, 1 – прояви мови ворожнечі. У цих випадках були відзначені види порушень (див. таблицю 2).

Таблиця 1

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	45
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	37
здирство, шантаж	7
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	7
напади на ЛГБТ центри / заходи або активістів	6
грабіж і розбій	6
погрози зброєю чи її застосування	4
гомофобні написи / заклики, образливі висловлювання	4
гомофобія / трансфобія в сім'ї	3
нанесення збитку майну	3
тортури або нелюдське поводження	2
вбивство	2
насильство сексуального характеру	1
непокора законним вимогам працівників поліції	1
перешкоджання проведенню мирної акції	1

Крім того, було задокументовано 19 випадків порушення прав ЛГБТК з боку правоохоронних органів. У сфері працевлаштування та освіти зафіксовано 1 випадок дискримінації за СОПІ (сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність) – звільнення за власним бажанням та знуцання з боку однокурсників. У сфері надання товарів і послуг зафіксовано 5 випадків порушення прав ЛГБТК при наданні товарів і послуг. Справа містить ознаки злочину на ґрунті ненависті (фізичне насильство, образа, образа людської гідності, погрози, вандалізм чи пошкодження майна).

Таблиця 2

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	50
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	32
гомофобія / трансфобія в сім'ї	9
розбій, грабіж	8
насильство сексуального характеру	7
напади на ЛГБТК центри / заходи або активістів	5
погрози зброєю чи її застосування	5
умисне знищення або пошкодження майна	5
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	4
катування або нелюдське поводження	4
здирство, шантаж	2
погроза вбивством	2
гомофобні написи / заклики	1
викрадення людей	1

У 2022 році Київський міжнародний інститут соціології провів опитування щодо ставлення українців до ЛГБТ+ людей аналогічне до того, що проводилось 2016 року. Правозахисний ЛГБТ+-центр "Наш світ" порівняв його результати цих двох опитувань і виявив, що за 6 років в Україні у півтора рази скоротилася кількість людей, які негативно ставляться до ЛГБТ+, у 2016 році вони становили 60,4%, а в 2022 - 38,2%.

Варто зазначити, що згідно з документу розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби, який міститься у додатку до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони, діагнози транссексуалізму і гендерної дисфорії

означають непридатність людини до військової служби у випадку, якщо вони «різко виражені, із схильністю до повторних тривалих декомпенсацій або патологічних реакцій» або непридатність у мирний час і обмежену придатність у військовий час, якщо вони «помірно виражені з нестійкою компенсацією або компенсовані». Тобто якщо трансгендерна людина захоче поступити на військову службу зробити вона цього не зможе. Також водночас без наявності відповідного висновку медичної комісії, трансгендерні жінки, в документах яких вказана чоловіча стать, підлягають призову на військову службу і мають обмеження на виїзд за кордон згідно загальних правил для чоловіків.

Отже, дискримінація та негативне ставлення до людей у ЛГБТ+ спільноті присутні в різних формах, таких як гомофобія та трансфобія. Гомофобія – це тип негативного ставлення до гомосексуалізму, який передбачає ворожість, стереотипне ставлення, дискримінацію або навіть насильницьку поведінку, спрямовану на осіб, які перебувають у одностатевих стосунках або вважають себе гомосексуальними. Трансфобія - це несприйняття, негативне ставлення до трансгендерних людей, може проявлятися такими способами як, наприклад, через створення стереотипів, заперечення відмову визнавати гендерну ідентичність людини, відмову від медичної допомоги та правового захисту, дискримінацію та словесне чи фізичне насильство, спрямоване проти них.

Руйнівні наслідки війни значно зменшили поширеність проросійських і консервативних переконань в українському суспільстві. У результаті концепція «Русского мира», яка дедалі більше спиралася на гомо/трансфобні настрої, втратила свій вплив. На підконтрольних українській владі територіях зараз помітна відсутність проросійських політичних партій та громадських організацій. Крім того, ультраконсервативні групи стали набагато менш активними. Останні

опитування громадської думки свідчать про значну зміну ставлення України до ЛГБТК осіб, і більшість українців тепер бачать майбутнє своєї країни як частину Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ГОМОФОБНОГО СТАВЛЕННЯ У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ЛГБТ+ МОЛОДІ МІСТА КИЄВА

2.1. Методологія дослідження

В даному дослідженні був застосований один з різновидів якісних методів дослідження, а саме напівструктуроване глибинне інтерв'ю, яких було десять. Такий метод інтерв'ювання дозволяє отримати глибинну інформацію про досвід ЛГБТ+людей міста Києва. Вибірка дослідження є нерепрезентативною для генеральної сукупності (Богдан, 2015).

Для формування вибірки для цього дослідження використовувався метод снігової кулі. Дотримуючись цього методу, кожне інтерв'ю завершувалося запитом щодо інших осіб, які ідентифікували себе як ЛГБТ+. Пропозицію обговорити особистий досвід ЛГБТ+люди сприйняли з ентузіазмом.

На підготовчому етапі було сформульовано гайд для проведення інтерв'ю. Оскільки метод збору інформації передбачав напівструктуроване інтерв'ю, респонденту ставилися деякі запитання, які не були включені у гайд, але були важливими для отримання повної інформації (Богдан, 2015).

Детальні характеристики респондентів зображені у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Соціо-демографічні характеристики респондентів

No	Вік	Гендер	Секс. ор.
P1	21 р.	Цисгендерна жінка	Гомосексуальна
P2	21 р.	Небінарна людина	Гомосексуальна

P3	20 p.	Цисгендерна жінка	Unlabeled
P4	23 p.	Цисгендерна жінка	Бісексуальна
P5	25 p.	Цисгендерний чоловік	Гомосексуальна
P6	20 p.	Квір	Квір
P7	22 p.	Цисгендерна жінка	Бісексуальна
P8	20 p.	Цисгендерна жінка	Гомосексуальна
P9	22 p.	Небінарна людина	Пансексуальна
P10	21 p.	Цисгендерний чоловік	Гомосексуальна

Щоб зберегти конфіденційність даних, імена були замінені номерами інтерв'ю. Самі інтерв'ю тривали в середньому близько 45 хвилин і проводилися через онлайн-платформу Zoom. Перед кожним інтерв'ю було отримано згоду від респондентів на запис діалогу задля подальшого аналізу. Ці записи та транскрипти не було опубліковано в Інтернеті та вони не використовувалися для будь-яких інших цілей, окрім дослідницьких.

2.2. Класифікація ставлення до ЛГБТ+ молоді

Серед проявів гомофобії до ЛГБТ+-людей було виявлено **ігнорування** та **несприйняття**. Така реакція на камінг-аут спостерігається у колі сім'ї, коли рідня має упередження і нерозуміння, але й не хоче явного конфлікту з респондентом. Такі прояви гомофобії ілюструються через відсутність у цих осіб бажання зрозуміти і усвідомити признание ЛГБТ+людини і їхню ідентифікацію. Можна спостерігати за ними продовження ставлення до ЛГБТ+ рідні як до гетеросексуальної/цисгендерної особи:

Ну, якщо брати років 12-13 коли у мене якось фоново проходили, наприклад, фанфіки про геїв, лесбійок і про загалом лгбтк людей і мама в принципі бачила, чим я цікавлюся, то вона на всі ці теми відповідала, що це люди з психічними захворюваннями, але через вже б... ну, коли мені було 18-19 років, я вже до неї прийшла з тим, що "мама я бісексуальна, дівчата мені теж подобаються", то вона сказала "окей, це етап ти не граєшся, ти отримаєш цей досвід і одружишся з чоловіком". Зараз цей етап, як вона розуміє, трошки затягнувся, але тим не менше немає якогось дуже сильного негативного ставлення, ну, є не цілком повне прийняття мене з сторони мами, от. Зі сторони батька... ну там головне, щоб я була щаслива, так що я думаю, це в принципі прийняття з його сторони.

Респондентка 7

В мене є прям багато друзів і знайомих просто які... Прям з цим стикалася постійно, особливо напевно, найбільше від своїх самих родичів, а не в тому, де вони живуть, ну, в тому суспільстві, де живуть.... Більше нерозуміння і не сприймання іде. Я впевнена,

що були випадки глузування, можливо, або щось такого, але ну найбільше це про те, що Ну особливо, що їх батьки абсолютно не ну типу просто ігнорують цей факт вони типу. “Ну, там твоя подружка”, ну, моя подруга каже “ні це моя дівчина”, а, “ну подружки”

Респондентка 3

Коло друзів респондентів не зменшилось, оскільки ті з самого початку оточували себе тільки людьми, з якими вони почувають себе в максимальній безпеці і комфорті, або іншими ЛГБТ+особами.

З боку не близьких знайомих і незнайомців поширеними проявами гомофобії є **принижуючі та об’єктивізуючі жарти**. Негативні коментарі та жарти до зовнішньо гендерно конформних цисгендерних жінок переважно виражають нерозуміння, іноді відразу, а здебільшого є сексуалізуючого, фетишизуючого характеру. Респонденткам часто доводилось чути питання виражаючі бажання “доєднатись”, змінити орієнтацію респонденток.

Я шла з дівчиною, з якою я була на дейті за руку і, незважаючи на те, що у нас це в принципі в суспільстві, доволі нормалізовано, якісь такі теплі прояви між дівчатами, вони часто трактуються більше як дружні. Тим не менше, все рівно були прецеденти, коли хлопці підходили і казали, а чи можу, я буду третім чи щось таке ну, тобто доволі сильна сексуалізація в цьому плані теж є, і вона була дуже відчутна.

Ще був кейс коли, ну, я їхала теж в метро, вже практично нікого не було. Я їхала додому зі своєю дейткою, їй треба було виходити на станцію переді мною і через те, що нікого практично

не було, то в принципі я її поцілувала в губи, але я не помітила чоловіка, який сидів з іншої сторони вагону. Після того, як дєйтка вийшла, то цей чоловік підійшов до мене і почав з'ясовувати, як це так відбувається, секс між жінками, як це взагалі можливо....

Респондентка 7

До гендерно неконформних людей, геїв і небінарних людей частіше спостерігаються **коментарі агресивного характеру, використання образливих слів й погрози**. Їм доводилось чути крики неприємного характеру та погрози від незнайомих людей на вулиці.

По-перше, те, що постійно всі дозволяють собі використовувати якісь слюри гомофобні. Будь-які люди, просто в абсолютно повсякденному контексті. До мене щось хтось кричали на вулиці незнайомі люди. Не знаю... мені задавались якісь інтрузивні питання про моє особисте життя якісь які чомусь не задають гетеросексуальним людям.

Респонденти 2

Це було в момент, коли я пофарбував волосся в рожевий. Ми йшли з другом, в якого синє волосся, в мене рожеве на Софійській площі і там військовий щось нам в спину крикнув, ну, щось, напевно "підар", але ми йшли вже на великій відстані, то я типу не розчув, але теж я не сприймаю це на свій рахунок, ми пішли далі нам дівчина зробила комплімент, я забув про військового.

Респондент 10

Однак з погрозами вони частіше стикались в соціальних мережах. До того ж, двома з респондентами була згадана одна з форм погроз - злиття

інформації про ЛГБТ+людей, активістів, після чого їх починають переслідувати, що загрожує безпеці ЛГБТ+осіб.

...я записали тікток, він був веселий, він був такий якийсь дуже з антиросійською ідеєю. І він був під трек жадан і собаки, і він коротше залетів в рекомендації. Зате прийшли люди, і вони почали писати гомофобні, трансфобні речі і хтось написав мені, що таких як я в уна просто вішали, ще щось там робили, розтинали і я такі.. угум, тоєсть є і такі люди..

Респонденти 2

...бо це теж здебільшого відбувалось через соціальні мережі. Серед цих людей були якісь активісти загальновідомі або ж мої друзі, було неприємно, я їх підтримував.... Коментарі, ці от всякі катарсиси, групи в телеграмі, де зливають інформацію на людину. ... Не є приємним, допустимим. Напевно, навіть не врегульований захист людей від таких випадків, це ж потім починається переслідування.

Респондент 10

А у мене є також друг, якого нещодавно... йому погрожували злити інформацію про те, що він гей і його батькам, батькам він не розказував про свою сексуальну орієнтацію, тому що вони дуже гомофобні і дуже чутливі до цього.

Респондентка 7

Окрім того, можна виділити позитивне ставлення до ЛГБТ+осіб, яке виражається **прийняттям і розумінням** або **прагненням до розуміння**. За словами респондентів відчували його переважно від друзів або від не консервативних сімей. Це відображається у вигляді слів підтримки або ж

прийнятті нової інформації і відсутності змін у ставленні до ЛГБТ+людини.

Родина насправді відреагувала досить смішно, тому що що у випадку з матір'ю що з батьком це не було якоюсь такою великою подією, до якої я там їх готували. Чи там не знаю, чи якось там намагалася обійти. Це просто було сказанно в такому максимально повсякденному тоні. Мати потішилася, що є можливість, що я не вийду заміж за чоловіка, тому що в неї дуже такі скептичні думки з приводу чоловіків. Тому це було так трошки смішно. Батько також відреагував на це з гумором, видно, що йому було трохи ніяково, він не знав саме, що таке пансексуальність, як на це реагувати, тому що для нього це чисто новий термін, але також з максимальною підтримкою. І просто так це було не знаю... максимально комфортно з обох боків, я б так сказали.

Респонденти 9

Через оточення респондентами себе тільки людьми, з якими вони почувають себе максимально в безпеці та комфортно, тобто толерантними людьми або ж іншими ЛГБТ+ людьми, мало хто з них стикався з негативним ставленням в колі близьких. Кілька респондентів тим часом не розкривали свою сексуальну орієнтацію/гендерну ідентичність сім'ї через усвідомлення високої вірогідності не прийняття цих новин рідними. Через це вони або майже не стикались з упередженим ставленням або, особливо, якщо мали не фемінний чи не маскулінний зовнішній вигляд для своєї статі, то стикались з ним і інтрузивними питанням, діями на вулиці, в повсякденному житті від незнайомих людей.

Я якось змінили зачіску на дуже гарну і вибілили брови, і пішли на вулицю. В новус я пішли і в новусі, це було недавно, і хтось, якийсь

незнайомий чоловік підійшов до мене, доторкнувся мене, і запитав, чому я так виглядаю? Я такі ну типу не знаю, я вважаю, що це гомофобна якась трансферна була річ неприємна.

Респонденти 2

З коментарями агресивного характеру і з використанням образливих слів і погрозами респонденти найчастіше стикались і в повсякденному житті і в соціальних мережах.

2.3. Сприйняття ставлення до і після початку повномасштабної війни ЛГБТ+молоддю

Більшість респондентів, які не часто стикались з гомофобією виражали думку про те, що після повномасштабної війни рівень гомофобії знизився. Такі судження були винесені на підставі не особистого досвіду, а того, на чому висвітлюється в медіа. На такі висновки респондентів сильно вплинув факт того, що ЛГБТ+рухи сильно наголошують на присутність значної кількості ЛГБТ+людей у війську.

Чесно кажучи, з початком війни мені навпаки здається, що її поменшало бо, ну, принаймні на якомусь офіційному рівні, бо дуже багато лгбт+ людей вступили в лави війська. І плюс у людей як.. ну тих же, хто зазвичай там між собою воював, а саме там, наприклад, інсайт кіївпрайд воює з там якимось, хто вони були забула вже ну з угрупованнями короче цими, які там і напали,.. о традиція і порядок. У всіх стало менше часу, всі займаються волонтерством або своїми справами. Що в принципі ідеально, бо в результаті вони всі просто роблять щось на користь Україні.

Респондентка 1

Я думаю, що люди починають звикати і в мене в принципі теж таке ставлення, що я не розділяю на лгбт персон і гетеро людей, яку я всіх я до всіх відношусь, як до звичайних простих людей, і я вже суджу людину за її там характером, вчинками і всім іншим. І мені здається, що люди, які прям жорстко анти лгбт зараз через те, що так багато розмов і так багато піднімається тема, що люди просто звикають і через якийсь час їм просто стане так само байдужк на те, гетеро це чи ні.

Респондентка 4

Кількість людей, які почали добре ставитись, то вона зростає, як я думаю. Чого? Того, що з'явилися ну військові, ну, люди представники ЛГБТ спільноти, стали військовими, вони спілкуються з людьми, які ну в більшості-більшості це якісь мужики, в яких є свої певні упередження, і вони розвіюють міфи, що вони якісь не такі. Ну такі самі люди, як вони і що ну, в деяких штуках вони навіть класніше і вони змінюють своє ставлення до цього, бо у мене, ну, багато друзів військових вони до цього були звичайними людьми, от, зараз вони військові, і вони до цього, ну прям негативно ставились, прям дуже негативно. І цей, і мені знадобилося, ну уже десь півроку постійних розмов про те, що це абсолютно нормально, і вони змінили свою думку тіпо щас вони не такі, що якщо раптом мій друг побачив, що там хлопці цілуються, він не буде їх гнобити, і це вже рівень я вважаю.

Респондентка 3

Тим часом деякі респонденти, які стикались з гомофобією частіше і описували конкретні випадки її проявів стверджували, що змін ніяких не помічали або ж, що на їхню думку ситуація з гомофобією посилилась, що

суперечить сучасним дослідженням Правозахисного ЛГБТ+ Центру “Наш світ”. Їхні судження ґрунтувались на власних спостереженнях та частоті особистих зіткнень з проявами гомофобії: в соціальних мережах, в повсякденному житті.

Також, як я вже говорила то по відчуттях, якимось люди радикалізувались і гомофоби в тому ж числі і є, ... Ну у соцмережах то дуже часто я отримувала там і мої друзі отримували якісь дуже негативні коментарі стосовно орієнтації.

...В основному через соціальні мережі, а і через те, що люди часто відчують себе що вони несуть відповідальність за те, що вони говорять власне, свої дії у соціальних мережах то часто набагато більше отримують, можливо, більш відкритого, більш чесного від них, але ну тому числі і набагато більше гомофобії, і в принципі, порівнюючи з довоєнними часами. Ну мало що змінилося з того, що я в принципі бачу по кількості людей саме, що несуть саме гомофобні наративи.

Респондентка 7

Я думаю, що я не побачили змін, хм, сильно, да. Я не побачили змін. Думаю негативне ставлення таке ж як і було.

Респонденти 2

2.4. Труднощі та потреби ЛГБТ+людей під час війни

Респондентами були висвітлені переживання та потреби через відсутність деяких прав саме у ЛГБТ+людей і наслідки цього під час війни. Одним із них був факт незаконності і неможливості шлюбів між негетеросексуальними партнерами в Україні. Значна частина суспільства в Україні не сприймає ЛГБТ+-людей, через що ті утримуються від

розголошення інформації про своє особисте життя. Це призводить до відсутності захисту їхніх шлюбів, як і мортальних прав близьких (прав, пов'язаних зі смертю одного з партнерів) чи відвідування тих, хто перебуває в реанімації.

...і мене засмучує, що.. як би.. ми не встигли прийняти потрібні дуже закони хоча б про цивільні партнерства або про ну, якщо вже не про шлюби до початку вторгнення, бо тепер ми не можемо вносити зміни до конституції. І це жахливо, бо дуже багато людей гине і у їхніх партнерів 0 прав по суті на... багато хто не може взагалі дістатись своєї коханої людини в реанімації.

Респондентка 1

Одним респондентом був виражений новий страх, який в нього з'явився після початку повномасштабної війни, зумовлений усвідомленням гомофобії особливо в деяких місцях. Попри спроби врегулювання ситуацій насилля над ЛГБТ+військовими, страх перебування серед інших військових залишається. Це може бути зумовлено тим, що й в повсякденному житті зміни в ставленні до них як до ЛГБТ+людей респондентам непомітні.

Ой, мені здається, одна є, це скоріше не дискримінація, а новий страх, який з'явився, якщо я попаду до армії. Бо я розумію, що як гей я там, напевно, ну не прожив би тиждень або, не знаю, в мене зараз депресія і мені здається, у мене могло б дійти без жартів до суїциду, тому що мені дуже важко взагалі знаходитись в оточенні, де чоловіки усі або переважно чоловіки, я себе відчуваю некомфортно. І мені здається, що це ну один зараз моїх найбільших страхів не померти за свою державу, не померти на полі бою і не всі ці умови, які проживають там наші воїни, а саме потрапити в круги наших воїнів. Ось це для мене найбільший страх.

Респондент 6

Було згадано неврегульованість проблеми з виїздом за кордон і мобілізацією трансгендерних людей. Україна поки що має обмежений законодавчий захист для трансгендерних осіб. Відсутність визнання гендерної ідентичності трансгендерних жінок у законодавстві України призводить до таких проблем як обмежений доступ до основних прав, як видача офіційних документів, що відображають їх гендерну ідентичність, забезпечення захисту від дискримінації та насильства на підставі гендерної ідентичності. Війна створює небезпечну та напружену ситуацію, де насилля може бути поширеним явищем. Трансгендерні жінки, які не мають правового визнання своєї гендерної ідентичності, стають особливо вразливими перед фізичним та психологічним насильством. Вони можуть бути жертвами або піддаються нападам, затриманням, сексуальному насильству та іншим формам притискання через свою ідентичність.

Мені здається, що трошки так, тому що знов таки, як завжди скажім так найвразливішою групою людей як мені здається, саме в нашому ЛГБТК ком'юніті це є транс персони і от в плані саме в цьому піднімаючи гендерне питання і піднімаючи питання мобілізації та виїзд за кордон, це якийсь.. абсолютно така нова ситуація в якій немає певних, скажімо так, ще правил чітко прописаних. І, на жаль, тут я також знаю, що дуже багато трансперсон, на жаль, були... їм відмовили у виїзді, хоча вони ідентифікують себе як жінка і було дуже багато таких незрозумілих ситуацій, скажімо так, зараз вони досить резонансні, але про них не так багато і з того, що я бачу, що досі говорять. І так само з мобілізацією, насправді, що це так відкриває трошки новий простір для того, щоб подивитися, яке сприйняття трансперсон в суспільстві.

Респонденти 9

ВИСНОВКИ

Гомофобія – це тип негативного ставлення до гомосексуалізму, який передбачає ворожість, стереотипне ставлення, дискримінацію або навіть насильницьку поведінку, спрямовану на осіб, які перебувають у одностатевих стосунках або вважають себе гомосексуальними.

Трансфобія - це несприйняття, негативне ставлення до трансгендерних людей, може проявлятися такими способами як, наприклад, через створення стереотипів, заперечення відмову визнавати гендерну ідентичність людини, відмову від медичної допомоги та правового захисту, дискримінацію та словесне чи фізичне насильство, спрямоване проти них.

В ході дослідження, близько половини респондентів відповідали, що майже не стикались з проявами гомофобіями і упередженнями, що зумовлено створенням навколо себе оточення людей з якими вони почувають себе в безпеці. Попри те, що на питання про те чи вони відкрито себе позиціонують як ЛГБТ+люди вони відповідали позитивно, більшість зі них відкривали цей факт тільки тим, з ким відчували себе в безпеці і тим, хто на їхню думку сприйняв би новини позитивно.

Було виявлено різні типи ставлення до ЛГБТ+людей: 1) ігнорування та несприйняття, 2) принижуючі та об'єктивізуючі жарти, 3) коментарі агресивного характеру, використання образливих слів й погрози, 4) прийняття, розуміння/прагнення до розуміння.

Негативні коментарі до зовнішньо гендерно конформних жінок показують нерозуміння і сексуалізацію тоді як до гендерно неконформних людей, геїв і небінарних людей здебільшого спостерігається нерозуміння і агресія.

Більшість респондентів, які менше стикались з упередженнями і живуть в так званій комфортній толерантній бульбашці були схильні відповідати, що негативного ставлення до лгбт+осіб стало менше з початком повномасштабної війни, однак немало людей, що особисто стикались з проявами гомофобії стверджувало про відсутність змін в ставленні суспільства до ЛГБТ+людей.

Також були виявлені переживання, проблеми ЛГБТ+людей під час повномасштабної війни. Такі як: відсутність визнання гендерної ідентичності трансгендерних жінок у законодавстві України й обмежений законодавчий захист для трансгендерних осіб; страх мобілізації через небезпечне для ЛГБТ+людей середовище; потреба в реєстрованих партнерствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Богдан, О. В. (2015). Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених, 125- 131, 231 -237. Режим доступу http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7700/Bogdan_SocResearch.pdf

Грибанов, А., Кравчук, А. (2018). Райдужна книга, ст. 163-165

Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ"(2022). Становище ЛГБТК в Україні у 2022 році. <https://gay.org.ua/>

Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ"(2021). Становище ЛГБТ в Україні у 2021 році. <http://gay.org.ua/>

Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ"(2022). Українці кардинально поліпшили ставлення до ЛГБТ 2022

Шестаковський О. П. (2017). Структура й чинники сексуальних упереджень в Україні: дослідження ставлень до ЛГБТ

Свідерська Галина Мирославівна, Гнап Анастасія Анатоліївна (2020). Психологічні особливості гомофобії у молодіжному середовищі.

Ansara, Y.G. and Friedman, E.J. (2016). Transphobia. In *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies* (eds A. Wong, M. Wickramasinghe, r. hoogland and N.A. Naples). <https://doi.org/10.1002/9781118663219.wbegss217>

D. P., Miller, P. R., Tadlock, B. L., & Taylor, J. K. (2017). Degrees of Acceptance: Variation in Public Attitudes toward Segments of the LGBT Community. *Political Research Quarterly*, 70(4), 861–875. <http://www.jstor.org/stable/26384822>

Herek, G. M. (1990). The context of anti-gay violence: Notes on cultural and psychological heterosexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 316-333.

Herek, G. M. (2000). The psychology of sexual prejudice. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 19-22

Herek, G. M., & McLemore, K. A. (2013). *Sexual Prejudice. Annual Review of Psychology*, 64(1), 309–333.

Kimmel, D. C. (2004). *Homophobia. Encyclopedia of Applied Psychology*, 209–214. doi:10.1016/b0-12-657410-3/00138-0

Lewis, D. C., Flores, A. R., Haider-Markel, D. P., Miller, P. R., Tadlock, B. L., & Taylor, J. K. (2017). Degrees of Acceptance: Variation in Public Attitudes toward Segments of the LGBT Community. *Political Research Quarterly*, 70(4), 861–875.

Morrison, M. A., & Morrison, T. G. (2002). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of homosexuality*, 43(2), 15–37. https://doi.org/10.1300/j082v43n02_02

Reay, B. (2014). The Transsexual Phenomenon: A Counter-History. *Journal of Social History*, 47(4), 1042–1070. <http://www.jstor.org/stable/43308827>

Shields, S. A., & Harriman, R. E. (1984). Fear of male homosexuality: Cardiac responses of low and high homonegative males. *Journal of Homosexuality*, 10(1/2), 53-67

ДОДАТОК А

Гайд для проведення інтерв'ю з ЛГБТ+молоддю міста Києва

Вступ

Вітання! Мене звати Людмила і в рамках своєї бакалаврської роботи я досліджую питання ставлення до ЛГБТ+-людей. Дякую, що погодились на участь в інтерв'ю. Хочу зазначити, що немає правильних чи неправильних відповідей, адже мене цікавить саме Ваша думка. Інформація, зібрана у нашому інтерв'ю, буде використовуватися тільки з метою наукової роботи, і ніде не буде поширюватися чи оприлюднюватися. Для фіксації і збереження інформації буде вестися аудіозапис інтерв'ю, якщо Ви не проти.

Блок 1. Соціально-демографічні дані та гендерно-сексуальна ідентичність респондент_ів/ок

- Розкажіть трохи про себе, будь ласка. Скільки Вам років? Де проживаєте? Де працюєте?
- Як Ви себе ідентифікуєте за сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю?
- Чи відкрито Ви позиціонуєте себе як представни_ка/_цю ЛГБТ+? Що Вас до цього підштовхнуло/стримує?
  - Якою реакцією була у близьких Вам людям: сім'ї, друзів?
  - А в колеги на роботі/однокурсників?
  - Чи змінилось їхнє ставлення до Вас після камінг-ауту?

Блок 2. Ставлення до початку війни.

- Чи Ви стикались з упередженим ставленням чи проявами гомофобії через Вашу сексуальну орієнтацію/гендерну ідентичність до початку війни?
  - як саме це проявлялось? (*фізичні дії, насмішки, уникання контактів, мова ворожнечі тощо*)
  - за яких обставин?
- Чи траплялось Вам спостерігати чи чути про упереджене ставлення до інших ЛГБТ+ людей до початку повномасштабної війни? Переважно якого характеру були ці прояви упередженого ставлення?

Блок 3. Ставлення під час війни

- Чи Ви стикались з упередженим ставленням чи проявами гомофобії через Вашу сексуальну орієнтацію/гендерну ідентичність після початку повномасштабної війни?

- як саме це проявлялось? (*фізичні дії, насмішки, уникання контактів, мова ворожнечі тощо*)

- за яких обставин?

● Чи траплялось Вам спостерігати чи чути про упереджене ставлення

до інших ЛГБТ+ людей? Переважно якого характеру були ці прояви упередженого ставлення?

Чи Ви під час війни почали стикатися з новими труднощами/обмеженнями/дискримінацією через свою сексуальну орієнтацію/гендер?

Наскільки актуальною зараз Ви вважаєте проблему негативного ставлення і упереджень до ЛГБТ+людей?

На Вашу думку, під час війни чи якось змінилось ставлення і суспільна думка про ЛГБТ+людей?

На Вашу думку, чи під час війни гомофобія почала проявлятися інакше, в нових ситуаціях відмінних від часів до війни?

Блок 4. Різниця в ставленнях.

Чи Ви помітили зміни в ставленні до вас як ЛГБТ+ людини до і після початку війни? В чому проявляються ці зміни?

Як часто порівняно з часами до війни відчуваєте до себе негативне ставлення через вашу гендерну/сексуальну ідентичність?

Після початку війни вам стало комфортніше розкривати свою сексуальну орієнтацію/гендер чи навпаки?

Як Ви вважаєте, що спонукає людей проявляти гомофобію до ЛГБТ+-людей?

На Вашу думку, як можна змінити ставлення до ЛГБТ+ людей?

ДОДАТОК Б

Транскрипт інтерв'ю

Дата: 17.05.2023 р.

Тривалість інтерв'ю: 39 хвилин

І: Спочатку розкажіть трохи про себе, будь ласка, наприклад, скільки Вам років де живе та працюєте?

Р.9: Мені 22 роки, я от нещодавно повернулася назад додому до України, і зараз так живу на 2 міста, що і в Києві, і у Львові. Виходить, що орендую квартиру у Львові та катаюсь в Київ до також своєї квартири, що там є, бо працюю тату майстром також на 2 міста, тому, типу, зараз, власне, скажімо так, знаходжусь між простором цим і працюю тату майстром вже

4 роки виходить що, і також дуже пощастило мати надзвичайно прекрасну квір аудиторію, так що дуже тішусь, де я є зараз.

I: *Так як Ви себе ідентифікуєте за гендерною ідентичністю та сексуальною орієнтацією?*

P.9: Я себе наразі ідентифікую, як небінарна персону використову. займенники, вона/вони та я пансексуальна персону.

I: *Чи відкрито Ви позиціонуєте себе як ЛГБТ+ людину?*

P.9: Так, абсолютно, нічого не приховую, виходить вже, що роки 2. Та і в публічних просторах заявляю про себе як себе додатково.

I: *А що Вас спочатку підштовхнуло до того, щоб ну відкрито про це говорити?*

P.9: Насправді, я думаю, що мене підштовхнуло прийняття з боку друзів та прийняття з боку саме якогось певного мого соціального кола, тому що я себе відчуваю досить комфортно в ньому. І розумію, що наразі в мене є ця привілеція, що я знаходжусь в досить толерантній цій бульбашці і можу себе просто проявляти так, як мені до вподоби, так як мені природньо і так як мені хочеться. Так що думаю, що це був такий найбільший фактор, коли я саме зрозуміли, що я зараз знаходжусь в тому місці, де я себе відчуваю безпечно.

I: *Як відреагувала Ваша сім'я на Вашу сексуальну орієнтацію і гендер?*

P.9: Родина насправді відреагувала досить смішно, тому що, що у випадку з матір'ю, що з батьком це не було якоюсь такою великою подією, до якої я там їх готували чи там не знаю, чи якимось там намагалася обійти. Це просто було сказано в такому максимально повсякденному тоні. Мати потішилася, що є можливість, що я не вийду заміж за чоловіка, тому що в неї дуже такі скептичні думки з приводу чоловіків, тому це було так трошки смішно. Батько також відреагував на це з гумором, видно, що йому було трохи ніяково, бо він не знав саме, що таке пансексуальність, як на це

реагувати, тому що для нього це чисто новий термін, але також з максимальною підтримкою і просто це було не знаю, максимально комфортно з обох боків. Я б так сказали. .

І: Чи змінилося якось їхнє ставлення до Вас після камінг ауту?

Р.9: Насправді ні, принаймні я так особливо не помітила, тому що в нас досить близькі відносини з батьком були все життя із матір'ю відносини стали налагоджуватися останні кілька років. І насправді мені здається, що від цього ми тільки зблизились ще більше, тому що мені здається, що вони все ж таки оцінили те, що я їм довіряю настільки, щоб озвучувати свою ідентичність відкрито.

І: А як друзі реагували на Ваш камінг-аут?

Р.9: Насправді перед друзями так особливо такого великого камінг-ауту й не було, тому що ті люди, що знали мене вже дуже давно, вони такі "а ми завжди знали, це для нас не новини", а друзі, які нові також це спокійно сприймали, тому знов-таки, тут мені дуже-дуже пощастило, що у мене не було якихось конфліктних ситуацій з моєї ідентичністю й саме з близьким колом людей абсолютно.

І: А чи якось реагували Ваші колеги на роботі на новини про Вашу ідентичність?

Р.9: Колеги на роботі, скажімо так, через те, що я дуже часто змінюю, скажімо так, місце, де я саме працюю, бо я працюю як незалежний тату майстер, тому часто беру або гостьові місця, або зараз вже все ж таки наважились нарешті взяти резиденцію в 2 студіях, що в Києві, що у Львові. І так, більшість мені здається, що колег поки що не знають, але знов таки це як частина мене це відкрито написано в моїх соціальних мережах, я відкрито про це говорю, що це сприймається поки що з того, що я бачу також або нейтрально просто, бо ця тема не піднімається або позитивно, і ми знаходимо якусь спільну мову, якраз таки на основі схожої ідентичності чи просто до належності до ЛГБТК+ ком'юніті скажімо так.

I: *Чи Ви відчували до себе упередженість через вашу сексуальну орієнтацію і гендерну ідентичність до початку війни?*

P.9: Трошки так, в основному в соціальних просторах, тому що в мене тоді була трошки інша гендерна презентація саме, скажімо так. Тобто ідентичність небінарна лишилась така сама, а от презентація була все ж більше маскулінна і, скажімо так, в якихось просторах поза моєю прийнятною приємною бульбашкою все ж таки та були там і коментарі якихось людей, що типу "ой ти ж дівчинка тобі треба виглядати більше фемінно. Чому ти виглядаєш саме так?" Тобто чисто за якимись зовнішніми характеристиками це, та, був такий конфлікт з загальною масовістю і, ну, були, чесно кажучи, трошки переживання за власну безпеку в певних просторах. Особливо в нічний час, або там в якихось великих масових івентах знов таки через те, що тоді зовнішньо можна було скоріше більше мене вирізнити з класичного статусу кво, як має виглядати дівчина. Так, я думаю, розумієте також за ці стереотипні, на жаль, старі поняття, та, і через це типу були трошки конфлікти, але ніколи з знайомими людьми це завжди була якась така. Скоріш за все, масова групова проблема.

I: *А переважно де виникали якісь такі ситуації?*

P.9: Та в основному це відбувалося все ж таки на вулиці в якихось абсолютно дивних повсякденних ситуаціях, тобто знов таки, є ця, на жаль, група людей, що дуже любить коментувати зовнішність і просто життя абсолютно незнайомих людей, коли там, наприклад, спокійно скупляється в магазині, чи там знаходитеся десь в транспорті, особливо в транспорті, до речі, або десь на зупинках біля транспорту це дуже часта ситуація, бо, на жаль, там таке скупчення буває, особливо, якщо в Києві бути десь не в центрі, то не найприємніших особин, скажімо так. І там, так, найбільше чули якісь коментарі, в основному це були просто пересічні люди. В закладах навчання все ж таки через те, що я навчались в саме університеті

за кордоном такого особливо не було, але там я пробувала була всього рік і повернулася сюди і скажімо так, через те, що в мене з моєї вікової категорії, скажімо так, дуже багато друзів навчалися саме в Києві та навчалося у Львові, а також часто була в цьому соціальному колі, скажімо так, і там поки що проблем не було, але це через те, що чисто не зіштовхувались.

I: А на вулиці від кого переважно були якісь такі прояви гомофобії?

Р.9: В основному це були... вікова категорія була приблизно так само це люди десь, починаючи з п'ятдесяти років та вище і чоловіки, і жінки, жінки, звісно, рідше, але от саме чоловіки часто це типу є такий певний типаж, які дуже люблять коментувати людей навколо, які не боячись підходять просто безпардонно, навіть, навіть якщо, якщо ви стоїте в навушниках і дивитесь щось в телефоні, максимально закриваючись від соціального простору все одно та, є оця група чоловіків за п'ятдесят років, яким дуже цікаво з вами поговорити і висказати свою думку за те, як ви виглядаєте, з ким ви гуляєте і що взагалі відбувається. Так що так, в основному, це були чоловіки.

I: Чи траплялось вам спостерігати, чути про упереджене ставлення до інших ЛГБТ+ людей до війни?

Р.9: На жаль, так і це знов таки цей ситуації безпеки ЛГБТК+ людей із чисто соціальних таких самих ситуацій, які траплялися в мене, це досить часта річ і в моєму, на жаль, колі, що бували випадки, що та, що було упередження і були небезпечні ситуації. Але от саме до моїх знайомих не доходило до якихось прям крайнощів, але якщо подивитися на загальний, скажімо, так простір ЛГБТК людей у нас в соціумі, на жаль, так, чули історії і за незнайомих людей і за знайомих через, скажімо так, через таке соціальне коло також були.

I: Переважно які саме прояви гомофобії були?

Р.9: Найчастіше це все ж таки такі соціальні коментарі, так само на вулиці або доходило кілька разів там ледь не до фізичної потасовки, але знов таки все це починалося як ескалація з коментарів на вулиці. Тобто в таких, скажімо так, не найбезпечніших районах міста і в основному це класична ситуація в вечірній або нічний час, коли хтось намагався дістатися додому і так, коли вже виходиш з такою своєю бульбашки в центрі, де там ще ввідчуваєш себе захищеними, розумієш, що так, тут, на жаль, тобі треба якомога швидше дійти додому по неосвітленій вулиці, тому що так, тому що або ти просто жінка, або якщо, якщо ви належите до ЛГБТК+групи людей, то і також є великий шанс, що це помітять, ця група людей, яку я вже розповідали.

І: *Чи Ви відчували до себе упередженість через вашу сексуальну орієнтацію і гендерну ідентичність після початку війни?*

Р.9: Мені здається, все ж таки саме знов таки це може бути чисто мій такий бульбашковий випадок, так само з моїми знайомими та друзями. Мені здається, під час війни люди стали трошки толерантнішими, бо все ж таки пішло на перший план чисто, скажім так, повага до людини за національну ідентичність і за те, що це просто перед тобою стоїть людина, чиє життя ти поважаєш. І мені здається, що саме питання упередженості до квір персон пішло трошечки на другий план, але знов таки я знаю, що це чисто може бути моя ситуація, бо так само чула за історії, які були в протилежному, скажімо так, напрямку спектру, але там мені, на жаль, не на жаль, ні, слава богу, на щастя, пощастило в цьому плані.

І: *По чому саме Ви судите чи змінився рівень гомофобії?*

Р.9: Взагалі скоріше по комунікації з незнайомими людьми та просто чисто, навіть або буденна або навіть робоча або не знаю навіть якась не можна назвати бюрократичною, але скоріше ситуації, які виходять поза, скажімо так, поза буденність, тобто якийсь або екстрені випадки, коли треба звернутися до людей, яких ви не знаєте, в яких ви не до кінця

впевнені, як у вас протікає комунікація, або дійсно от просто нові знайомства навіть з людьми, які раніше здавалися б, не знаю, з якими раніше я скоріш за все, що не завели діалог чисто через знову ж таки переживання внутрішні з приводу безпеки щодо моєї ідентичності. Але зараз з цим стало набагато легше.

I: Чи Ви стежите за ситуацією в соцмережах і чи ви, судячи по тому, що там бачите, сказали б те ж саме про зниження рівня гомофобії?

P.9: Я думаю що так, але знов таки я тут боюсь, що в мене може бути трошки обмежене бачення через мою інформаційну бульбашку, тому що я знаю, що я знаходжусь в максимально квір френдлі просторах, якраз таки й в інтернеті. І я бачу час від часу також дослідження, які навіть от відбуваються з приводу закону про партнерства та на моїй стороні інтернету це все дуже підтримується на моїй стороні інтернету всі ми максимально за це топимо, то намагаємось максимально поширювати інформацію, і начебто по цифрах наше суспільство так само потрошку-потрошку стає більш толерантним. Звісно, не настільки разюче швидко, як хотілось би це бачити, але це природній процес. Він повільний, але який є і та, й зараз не знаю, принаймні від початку повномасштабного вторгнення і стало більше інформації та більше якоїсь активістської діяльності я б сказали, або можливо, це знов таки це чисто моє сприйняття, тому що я стала більш звертати на це увагу, так що тут така, п'ятдесят на п'ятдесят.

I: Ще Ви згадували, що у Ваших друзів чи знайомих були протилежні ситуації до Вашої. Можете їх детальніше описати?

P.9: Ну, в цих ситуаціях це скоріш за все, що знов таки була не надприємна комунікація в якихось екстренних випадках, тобто знов-таки зіштовхувались з от, наприклад, на початку повномасштабного вторгнення, ту скоріше знайомі знайомих, тому тобто тут історію я так чисто чули з

переказів інших людей. Це не люди, яких я знаю вживу, але там були ситуації, коли при евакуації не з гарячих точок, але вже, скажімо так, центральної та західної України за кордон зіштовхувалися з також гомофобними персонами, які там відмовляли в поїзді чи відмовляли в якійсь певній допомозі, яку вони надавали, навіть не на волонтерських засадах, а чисто на особистих, тобто якихось мега офіційних, так скажімо, установ, які відверто відмовляли допомагати квір персонам за таке я не чули, але от на міжособистому рівні все ж таки були такі неприємні, скажімо так, фідбеки, якщо можна сказати в процесах пов'язаних саме з евакуацією на початку.

I: Чи ви під час війни почали стикатися з якимись новими труднощами/дискримінацією через сексуальну орієнтацію і гендер?

P.9: Я принаймні такого за собою не помітили, тому що мені здається, що знов-таки під час війни я ще більше замкнулись в цю свою соціальну бульбашку, тому що це якось трошки більше допомагає справлятися з реальністю, на жаль, з реальністю подій. І мені здається, що всі трошки більше зосередилися на тому, що в нас є один спільний великий ворог по сусідству і який, на жаль, та з яким ми воюємо вже не першу сотню років і так, мені здається, що трошки фокус на цьому змінився і от принаймні в моєму просторі, як я й розповідали, що люди, які до цього мали сумнівне ставлення до ЛГБТК+ персон тепер просто більше зосереджені на тому, що ми ненавидимо русню.

I: Наскільки актуальною зараз Ви вважаєте проблему негативного ставлення і упереджень до ЛГБТ+ людей?

P.9: Вона так само актуальна, як і в абсолютно будь-який час, це проблема, яка має бути піднята абсолютно в будь-якій ситуації, тому що знов-таки, навіть якщо подивитися на наших чудових військових їх велика частина, ну, не велика частина, але так принаймні достатньо значуща частина яких так само, але ЛГБТК+ персон і це проблема всіх. Вони мені

здається на часі абсолютно завжди, і це впливає на життя соціуму, це впливає на життя військових, це впливає на життя цивільних людей, тому це, це дуже важлива тема, в будь який час.

І: Ви вже трохи зачепили це питання, але, на вашу думку, чи під час війни якимось змінилось ставлення і суспільна думка про ЛГБТ+ людей?

Р.9: Мені здається, так, мені здається, все ж таки потрошку-потрошку наш соціум починає про це дізнаватися більше і якраз таки через те, що з'являється більше відкритої інформації та більше дискусії, люди починають трошки більше розуміти, і це супер, тому що багато хто змінює своє відношення на як мінімум нейтральне, а то й позитивне. І слава богу, так має бути. І так, завдяки тому, що зараз я бачу дуже багато висвітлення, якраз таки історій, ЛГБТК+ військових, дуже багато, для кого із того, що я бачу в такому якомусь інформаційному просторі це якраз таки є такою поворотною силою рушійною, що вони змінюють свою думку з приводу сприйняття ЛГБТК+ персон в цілому.

І: І на вашу думку, чи під час війни гомофобія почала проявлятися якимось інакше, тобто в нових ситуаціях, відмінних від часів до війни?

Р.9: Мені здається, що трошки так, тому що знов-таки, як завжди скажимо так найвразливішою групою людей як мені здається, саме в нашому ЛГБТК ком'юніті це є транс персони, і от в плані саме в цьому піднімаючи гендерне питання і піднімаючи питання мобілізації та виїзд за кордон, це якийсь... абсолютно така нова ситуація в якій немає певних, скажимо так, ще правил чітко прописаних. І, на жаль, тут я також знаю, що дуже багато трансперсон, на жаль, були... їм відмовили у виїзді, хоча вони ідентифікують себе як жінка і було дуже багато таких незрозумілих ситуацій, скажимо так, зараз вони досить резонансні, але про них не так багато і з того, що я бачу, що досі говорять. І так само з мобілізацією, насправді, що це так відкриває трошки новий простір для того, щоб подивитися, яке сприйняття трансперсон в суспільстві. І, на жаль, в нас

поки що з цим досить багато проблем, хоча також є історії прекрасні також за трансперсон які зараз воюють за нас на фронті, так що я тут так п'ятдесят на п'ятдесят, але та, мені здається, що знов-таки з'явилися нові прояви в основному це пов'язано або з трансперсонами або взагалі зі сприйняттям, скажімо так, маскулінності та токсичної маскулінності, тому що як не крути ця тема піднімається зараз трошки більше.

I: Чи ви помітили зміни в ставленні до вас як до ЛГБТ+ людини до і після початку війни?

P.9: Саме з персонального досвіду скоріш за все, що ні, тому що знов-таки тут мені максимально пощастило зі своєю ситуацією. І так, думаю, що в принципі, як було позитивне ставлення до мене саме в моєму соціальному колі так воно лишилося, але це в основному через те, що я дуже сильно фільтрую людей, з якими я спілкуюся, та яких я допускаю до власного простору. В соціальному загальному просторі зараз такі часи, що в мене трошки змінилась зовнішня презентація, і вона стала трошки більше конформною до соціальних очікувань від мене. Цих, скажімо так, соціальних ситуацій от проблемних, конфліктних стало менше, але знов-таки це скоріше через зміни в моїй зовнішності, аніж в соціумі з того, що я спостерігаю.

I: Як часто порівняно з часами до війни відчуваєте до себе негативне ставлення через вашу гендерну і сексуального ідентичність?

P.9: Наразі менше знов-таки, але тут та, тут скоріше от через власну рефлексію розумію, що це через зміни мої власні, аніж через які зміни суспільні, принаймні те, що можу відслідковувати.

I: І чи після початку війни вам стало комфортніше розкривати свою сексуальну орієнтацію і гендер?

P.9: Мені здається, що так стало комфортніше, і це пов'язано не тільки з прийняттям суспільства, та з тим, що я типу бачу дуже багато класного само резонансу в моєму інфополі, що це стало більше людей

робити та хочеться якимось доєднуватися до цього великого руху і так само чисто через власний якийсь комфорт, через власне бажання бути максимально відвертим із собою та зі світом, та також якимось розповсюджувати інформацію що з цим робити в соціальному плані, щоб комфортно було не тільки мені, а комфортно було ще і іншим людям, які також хочуть спокійно просто бути тим, ким вони є, і тому та, мені здається, що стало комфортніше.

I: Як Ви вважаєте, що спонукає людей проявляти гомофобію до ЛГБТ+ людей?

P.9: Тут мені здається, що саме в нашій країні, на жаль, це ще дуже великий вплив радянського союзу, тому що це пропаганда, яка була вже роками, на жаль, свідомості, особливо старших поколінь. Ну, але головне, мені здається, це просто велика кількість дезінформації та упереджень. Тобто мені здається, що якщо надати людині трошки більше знань та трошки більше розуміння з'являється набагато менше причин для засудження, тому що насправді це все основному йде від незнання та від якогось внутрішнього страху що або засудження, або страху, що люди бувають різні та що щось може бути інакше, щось не має бути, скажімо так, що всі люди не мають бути по одному стандарту. Бо це в будь яких ситуаціях, мені здається, це не тільки пов'язано з ЛГБТК+ персонами, це, на жаль, дуже багато саме, скажімо так, цієї ненависті до певних соціальних груп якраз таки йде через незнання та нерозуміння.

I: І на вашу думку, як можна змінити ставлення до ЛГБТ+ людей?

P.9: Мені здається, що це має бути знов таки. Скажімо так, ніжна інформація, як це називається, максимально там м'який спосіб це, коли, знову ж таки ніяк не може бути примусово, тому що, на жаль, скажімо так, якщо якщо людина не хоче дізнаватися щось нове, якщо намагатися щось пояснити насильно, то це буде створювати ще і ще більшу кількість хейту, ще більшу кількість ненависті, але так, якщо м'яко пояснювати людям за

резонансні та важливі проблеми доступною їм мовою, то це трошки, скажімо, так, збільшить розуміння та толерантність до цього, але знов таки це не має бути там чимось максимально, ніжним та м'яким постійно, тому що знов-таки має бути все ж таки багато впевненості в своїй справі та багато, скажیم так, підтримки з законодавчої сторони так само, тому що зараз розумію, що чисто соціальними процесами це в нас поки не обійдеться. Це має підтримуватися державою, це має підтримуватись соціумом, це має все працювати однією великою структурою, механізмом для того, щоб мати якісь великі зміни.

I: Чи може залишилось щось, що хотілось додати до відповіді на минулі запитання чи може я не зачепила тему, яку хотілось би зачепити?

R.9: Поки наче ні.